

ODNOS KATOLIČKE CRKVE U HRVATSKOJ PREMA AGRARNOJ REFORMI IZ 1945. GODINE

MIROSLAV AKMADŽA

Autor u radu analizira neslaganja katoličke crkve i države vezana uz zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji, iznoseći stavove Crkve prema tom pitanju i reakcije državne vlasti na crkvene stavove. Također na osnovu niza primjera prikazuje kako se u praksi provodio navedeni Zakon, s obzirom na napetosti između katoličke crkve i države i opću situaciju u državi u vrijeme neposredno nakon rata.

Nakon završetka rata nova vlast ubrzano je krenula u rješavanje vlasničkih odnosa, donoseći nove zakone, ne čekajući ni izbore za Ustavotvornu skupštinu. Tako je u želji da provede parolu „zemlja seljacima“ krenula u izradu zakona o agrarnoj reformi. Već 23. kolovoza 1945. godine donesen je Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji na saveznom nivou, a 24. studenoga 1945. godine Zakon o provođenju agrarne reforme i kolonizacije na području Federalne Hrvatske. S obzirom da je Katolička crkva bila jedan od većih posjednika u Hrvatskoj i uglavnom gospodarski ovisila o tim posjedima, agrarna reforma dočekana je u crkvenim redovima s velikim ogorčenjem doživjevši to kao atak nove vlasti na Katoličku crkvu. Istovremeno će nova vlast svoje buduće odnose sa Katoličkom crkvom braniti težom da je crkva u sukobu s novom vlašću prvenstveno zbog toga što je vlast uzela zemlju crkvi da bi je podjelila seljacima. U provođenju zakona dolazilo je do čestih pritužbi od strane klera zbog vrlo čestih neslaganja u tumačenju samog zakona. U rješavanju nesuglasica važnu posredničku ulogu imala je Komisija za vjerske poslove, kojoj je u Hrvatskoj na čelu bio msgr. Svetozar Ritig.

U ovoj radnji ćemo se prvenstveno posvetiti stavovima Katoličke crkve prema agrarnoj reformi, odnosno problemima koji su se pojavljivali između Katoličke crkve i države prilikom izrade navedenog zakona i njegove primjene.

Pripreme za donošenje zakona

Nova vlast je bila svjesna da će agrarna reforma dovesti do sukoba sa vjerskim zajednicama, te se trudila što bolje u javnosti pripremiti teren za njenu realizaciju. Računalo se na to da je većina seljaka, a osobito onih najsiromašnijih, spremna tražiti zemlju bez obzira da li je u rukama veleposjednika ili crkve.¹ I sam predsjednik jugoslavenske vlade Josip Broz Tito pokušao je unaprijed umiriti Katoličku crkvu, obećajući prilikom razgovora sa predstavnicima zagrebačkog klera² 2. lipnja 1945. godine i nadbiskupom Alojzijem Stepincom 4. lipnja 1945. godine, da će se sva pitanja odnosa crkve i države rješavati sporazumno, a u pitanju agrarne reforme, da će vlada Katoličku crkvu upoznati s nacrtom zakonskog prijedloga. No to obećanje poslije neće biti ispunjeno.³ Kod izrade zakona prevladavalo je mišljenje da kompetencije za provođenje agrarne reforme budu prepustene federalnim jedinicama smatrajući da je za državu lakše da sukobe oko tih pitanja rješavaju federalne jedinice sa "svojim" crkvama, te će tako crkva mnogo manje moći iskorištavati svoj utjecaj na vjernike.⁴

Istovremeno su državni mediji pripremali javnost za agrarnu reformu. Tako zagrebački Vjesnik u izvještaju sa kotarske konferencije JNOF-e kotara Jastrebarsko, objavljuje u članku pod naslovom "Narod kotara Jastrebarsko traži provedbu agrarne reforme," da je narod na konferenciji tražio, da se što prije provede agrarna reforma, kako bi siromašni selljaci, u prvom redu siromašni borci našli rada na dodjeljenoj zemlji⁵. Naime i poslije će predstavnici vlasti agrarnu reformu stalno nastojati prikazivati kao proizvod volje naroda, a ne samo kao dio programa KPJ. Zagrebački Vjesnik je zatim objavio veliki članak pod naslovom "Sva veleposjednička imanja strahovito su zapuštena", s ciljem stvaranja revolta kod seljaka prema veleposjednicima odnosno crkvenom vlasništvu nad zemljom. U tom članku između ostalog piše da na veleposjedu Brezovica "radnici svakog dana ostavljaju svoje zdravlje na nadbiskupskom dobru", te se konstatira "lijek od ove bolesti je jedino pravilno rješenje agrarne reforme", odnosno "da se agrarna reforma konačno i definitivno provede, u interesu naroda i domovine".⁶

S obzirom da su mediji i nastupi nekih političara ukazivali na to da se ubrzano priprema agrarna reforma, a s crkvenim vlastima nitko bez obzira na Titova obećanja, o navedenoj problematici ne razgovara, nadbiskup Stepinac upućuje Vladimiru Bakariću, predsjedniku vlade Federalne Hrvatske 10. srpnja 1945. godine predstavku u svezi priprema za donošenje zakona o agrarnoj reformi.⁷ U prvom dijelu predstavke podsjeća na propuste stare agrarne reforme iz 1919. godine, koji su već dobroano oštetili Katoličku crkvu,⁸ a najsiromašniji

1) M. Maticka, Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945-1948., Zagreb 1990., str. 44.

2) Prisutni su bili: biskup Salis Sevis, biskup Lach, kanonici Lončar, Borić, Bakšić i dr. Kolarek, prof. dr. Živković, pater Grimm, župnik Selec, provincijali dominikanaca i franjevac te mons. Ritig. (Vjesnik, Zagreb, 3. lipnja 1945. god., str. 1).

3) Hrvatski državni arhiv, fond Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, KUT.326 (dalje HDA-Komisija...), Predstavka nadbiskupa Stepinca maršalu Titu, Predsjedništvu vlade Federalne Hrvatske i Vjerskoj komisiji, br.72/BK, od 17. kolovoza 1945. god.

4) M. Maticka, n. dj. str. 43-44.

5) Vjesnik, Zagreb 19. srpnja 1945. god. str. 2.

6) Vjesnik, Zagreb 3. kolovoza 1945. god. str. 3.

7) N. Kisić-Kolanović, Pisma zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca predsjedniku vlade Hrvatske Vladimiru Bakariću godine 1945., Croatica Cristianas, Periodika, br. 29, god. XVI, Zagreb 1992., Predstavka nadbiskupa Stepinca predsjedniku vlade Federalne Hrvatske, br.61/BK, od 10. srpnja 1945. god, str. 140-142

8) Rješenjem Agrarne direkcije u Zagrebu od 5. svibnja 1919. godine, sva crkvena dobra preko 20 katastarskih jutara došla su pod udar reforme. (B: Petranović, Aktivnosti rimokatoličkog klera protiv sređivanja prilika u Jugoslaviji /mart 1945-septembar 1946/, Isrtorija XX veka, Zbornik radova V, Beograd 1963. god., str. 285-286).

seljaci od reforme nisu imali koristi, te u skladu s tim upozorava na pogibelj koja bi mogla zaprijetiti Katoličkoj crkvi provedbom nove radikalne agrarne reforme. U nastavku predstavke naglašava, da pri provođenju agrarne reforme treba zaštititi interese svećenika i službenika Katoličke crkve, jer oni ne dolaze u obzir kod podjele zemljišta iz zemljišnog fonda, koji se namjerava stvoriti, te traži da se kod provedbe agrarne reforme ne dira u nepokretnu crkvenu imovinu. Upozorava takođe da konačno rješenje pitanja agrarne reforme na crkvenim posjedima spada jedino na Svetu Stolicu. Zatim ističe da se ne bi smjelo postupati s imovinom Kaptola kao sa jednim pravnim subjektom, nego kao sa skupinom više pravnih subjekata, napominjući da je to stajalište prihvatila i stara Jugoslavija. Upozorava takođe “da bi radikalna provedba agrarne reforme na ono malo i to razmjerno slabih crkvenih veleposjeda moglo donijeti slabo zadovoljavajući rezultat u pogledu agrarnog pitanja naše zemlje, ako se nebi istodobno provela opsežna kolonizacija na napuštenim zemljištima, kojih danas, nakon ovog ratnog pustošenja, toliko imade, kao nikad prije”. Na kraju konstatira da bi provesti predviđenu agrarnu reformu “značilo Crkvu lišiti sredstava njezinih izdržavanja,⁹ osiromašiti je i onda prebaciti na teret vjernika”.

U međuvremenu je očito bilo slučajeva da su neki niži organi vlasti bez ikakvih zakonskih odrebi vršili diobu crkvenih nadarbina iako zakon o agrarnoj reformi još nije bio donesen.¹⁰

S obzirom da njegova predstavka od 10. srpnja 1945. godine nije uvažena, nadbiskup Stepinac 17. kolovoza upućuje Titu, Predsjedništvu vlade federalne Hrvatske i Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu novu opširnu predstavku o pitanju agrarne reforme.¹¹ U njoj podsjeća na svoju prvu predstavku i na Titovo obećanje da će se sve rješavati u dogovoru s Crkvom te upozorava da Crkva nije konzultirana i uglavnom o zakonu prima saznanja iz nepotpunih novinskih izvještaja.¹² U predstavi Stepinac ističe da je “takvim rješenjem Katolička Crkva u Demokratskoj Federalnoj Jugoslaviji najosjetljivije pogođena, dotično, da je ugrožena podloga njezinog rada.” On smatra da će crkva agrarnom reformom ostati gotovo bez sviju materijalnih sredstava njezine egzistencije. Nadbiskup Stepinac dalje tvrdi “da zakon o novoj agrarnoj reformi ima oštru neprijateljsku konvenciju protiv Katoličke Crkve”, te nastavlja: “tako se i ovim zakonom kao što i brojnim drugim mjerama djelom pokazuje, da je Katolička Crkva u ovoj Državi postala bezpravna, izložena stalnim udarcima promišljenog sistematskog progona, a sve pod vidom slobode vjeroispovjedanja, slobode savjesti i poštivanja privatnog vlasništva”.

9) Srpski historičar Nikola L. Gaćeša u djelu svoje knjige koji se odnosi na provedbu agrarne reforme u Hrvatskoj, među rezultate agrarne reforme navodi i i sljedeće: “Veleposjednicima, crkvi i stranim državljanima oduzeta je zemlja, a time je likvidirana materijalna osnova njihove moći i onemogućena eksploatacija oskoc sirotinje”. (N. L. Gaćeša, Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948, Novi Sad 1984. god., str. 231).

10) N. Kisić-Kolanović, n. dj., Pismo nadbiskupa Stepinca predsjedniku Narodne vlade Hrvatske Vladimiru Bakariću, br:64/BK, od 21. srpnja 1945. god, str. 147.

11) HDA, Komisija..., KUT. 326, Navedena predstavka, br.72/BK, od 21. srpnja 1945. god.

12) Zancmarujući Titovo obećanje da će se s crkvom o svim pitanjima koje se nje tiču obaviti prethodni razgovori B. Petranović piše: “Jedan od osnovnih prigovora odnosio se na to da je država ovu meru sprovela jednostrano, bez prethodnog konsultovanja crkve. Ovaj prigovor je u suštini bez značaja. Sa donošenjem Zakona bilo se inače u zakašnjenju, s obzirom na hitnost da se eksproprisani objekti što pre obrade. Da se ulazilo u preliminarne pregovore sa svim zainteresovanim subjektima čija je zemlja imala da dođe pod udar agrarne reforme, reforma bi se oduglovačila u nedogled, jer bi svaka zainteresovana srtana iznosila i s upornošću branila svoje stalčke interese”. (B. Petranović, Aktivnosti..., str. 290-291).

13) Nadbiskup Stepinac poziva se na ekspozice Saveznog ministra poljoprivrede dr. Čubrilovića na Zakonodavnom odboru Privremene Narodne skupštine u kojem između ostalog kaže: “Mi smo smatrali, da se treba držati temeljnog načela, da zemlja treba pripasti onima koji je obrađuju. Rukovođeci se tim načelom po zakonu se oduzima zemlja svima onima, kojima poljodjelstvo nije glavno zanimanje.” (Vjesnik, Zagreb, 13. 8.1945., str.2.).

Nadbiskup Stepinac dalje tvrdi da su vjernici u mnogo slučajeva pokazali da im nije stalo do crkvenog zemljišta, da oni shvaćaju da oduzimanje zemljišta crkvi ne rješava agrarni problem i upozorava da će predloženi zakon "izazvati mjesto smirenja narodnih katoličkih masa njihovo novo nezadovoljstvo", smatrajući da "katoličke mase imaju razvijen osjećaj za poštivanje tuđega vlasništva, pogotovo ako je ono crkveno." Dalje upozorava da ne bi bilo pravedno, da se kaptolski veleposjedi kao npr. onaj Prvostolnog kaptola zagrebačkog tretira kao jedan pravni subjekt, s obzirom da on ima 28 pravnih subjekata. Upozorava na primjer agrarne reforme u Poljskoj i Mađarskoj gdje je Katolička crkva bez obzira na prisustvo sovjetskih četa dobila više zemljišta nego što se predlaže u Jugoslaviji, te konstatira "zar nije onda opravdana tvrdnja, da se novom agrarnom reformom u DF Jugoslaviji želi pogoditi Katoličku Crkvu i onemogućiti joj njezin normalan rad". Osvrćući se na načelo "zemlja je onoga koji je obrađuje"¹³ mišljenja je da se to načelo ne može potpuno provesti u život, navodeći primjere intelektualaca koji trebaju dobiti 5 hektara zemljišta iako ga neće obrađivati kao i to da će i sama država imati svoj zemljišni fond koji će netko drugi obrađivati. Na problem oduzimanja zemljišta darovanog Crkvi od strane dobrotvora bez ikakve odštete, upozorava da Katolička crkva s tim ljudima ima sklopljene ugovore koji nose određene obveze te ih država ako poštuje pravo na privatno vlasništvo nema pravo poništiti. Završavajući predstavku traži da se crkvena dobra izluče ispod udara nove agrarne reforme i zaključuje: "jednostrana i u protucrkvnom duhu zamišljena agrarna reforma, koja leži pred Privremenom Narodnom Skupštinom, bila bi u slučaju uzakonjenja ponovni dokaz, kako je Katolička Crkva, uza sva protivna uvjerenja o slobodi vjeroispovjedanja i poštivanja privatnog vlasništva bezpravna i u ovoj Državi predmet stalnog gaženja".

S obzirom da ni na ovu predstavku nije bilo odgovora nadbiskup Stepinac upućuje 20. kolovoza predstavku Predsjedništvu Privremene narodne skupštine¹⁴ i pismo Titu¹⁵ prosvjedujući protiv jednostranog donošenja Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji. U pismu Titu ističe da je on sa svoje strane nastojao iznijeti mišljenje Katoličke crkve, ali nije naišao na razumijevanje kod režima, naglašavajući da se Katolička crkva ne može suglasiti s takvim rješavanjem agrarnog pitanja. Dalje upozorava da će donošenje navedenog zakona samo pogoršati odnose Katoličke crkve i države, podsjećajući Tita na njegove riječi upućene zagrebačkom kleru, kako se dekretom ne može urediti odnos između Crkve i države.

Napokon je Tito poslao odgovor nadbiskupu Stepincu 1. rujna 1945. godinen, nakon što je Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji već donesen 23. kolovoza 1945. godine. U svom odgovoru¹⁶ Tito ističe da se agrarna reforma mora odnositi i na crkvena imanja jer je to rezultat raspoloženja širokih seljačkih masa, a ne volja samih poslanika. Napominje zatim da je zakon dijelom izmijenjen, te se umjesto pet hektara ostavlja deset hektara, a samostanima i crkvenim ustanovama koje imaju stanovito povijesno značenje dat će se tzv. "historijski maksimum", a rješenje tog pitanja prepušta se federalnim jedinicama, koje će po svom nahođenju odrediti koje ustanove imaju na to pravo. Na prigovor nadbiskupa Stepinca da je Tito obećao da će se o svim pitanjima koja se tiču Crkve prethodno razgovarati s njenim predstavnicima Tito odgovara: "Ne mogu se složiti s Vašim prigovorom, da sam ja nešto obećao, što sada nije ispunjeno. Ja sam očekivao rezultat vaše biskupske konferencije, do

14) A. Benigar, Alojzije Stepinac - hrvatski kardinal, Zagreb 1993., Predstavka nadbiskupa Stepinca Predsjedništvu Privremene narodne skupštine, Beograd, br.75/BK, od 20. kolovoza 1945. god., str. 493

15) Isto, Pismo nadbiskupa Stepinca maršalu Titu, br. 74/BK, od 20. kolovoza 1945. god, str. 493-494

16) Isto, Pismo maršala Tita nadbiskupu Stepincu, od 1. rujna 1945. god., str. 494

koje, nažalost nije došlo, ili koliko ja znam, vlada od vas nije primila nikakvih pismenih obavještenja ili rezolucije”.

S obzirom da ni na jednu predstavku nadbiskupa Stepinca nije stigao odgovor prije donošenja navedenog zakona, nego Tito šalje odgovor nakon njegovog izglasavanja, očito je da nije bilo nikakve namjere da se čuje stav Katoličke crkve o agrarnoj reformi, a navodno čekanje rezultata biskupske konferencije poslužilo je samo kao diplomatski izgovor za optužbu o neispunjenom obećanju.

Prilikom rasprava o donošenju Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, zakonu se protivio predstavnik opozicije u saveznoj vladi Milan Grol, potpredsjednik Ministarskog saveta Privremene vlade DFJ (bio je član Demokratske stranke),¹⁷ smatrajući da je agrarna reforma važna i osjetljiva materija koju ne bi trebalo rješavati na “prepad”, ističući da batina i efikasnost ne idu zajedno. U svezi crkvenog zemljišta tražio je izuzimanje jednog dijela crkvene zemlje od eksproprijacije ili bar plaćanje odštete za oduzetu zemlju.¹⁸ No na kraju su i on i ostali članovi opozicije glasovali za navedeni zakon bojeći se reakcije seljaštva. Kasnije će predstavnici vlasti njihovo glasovanje često isticati kao primjer kako su eto i predstavnici opozicije za agrarnu reformu a samo je Crkva protiv.

Donošenje saveznog i hrvatskog zemaljskog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji 1945. godine

Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji izglasala je Privremena narodna skupština DF Jugoslavije 23. kolovoza 1945. godine, jednoglasno. Zakon se zasnivao na dva osnovna načela: 1. zemlja pripada onima koji je obrađuju; 2. dodijeljeno zemljište prelazi u privatno vlasništvo osoba koje ga dobivaju;¹⁹ Crkvenim, samostanskim i sličnim institucijama oduzimala se površina posjeda veća od 10 hektara, a tek u izuzetnim slučajevima, kod vjerskih objekata osobite povijesne vrijednosti, više od 30 ha obradive zemlje i 30 ha šuma.²⁰

Samo provođenje agrarne reforme prepušteno je zemaljskim ministarstvima poljoprivrede. Federalne jedinice bile su dužne donijeti zakone za svoja područja, koji su morali biti u skladu sa saveznim zakonom, pa je Agrarni savjet DF Jugoslavije zemaljskim ministarstvima poljoprivrede razaslao upute o izradi zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji.²¹

U skladu s navedenim pripremama za donošenje zakona za područje Federalne Hrvatske, Katolička crkva pokušala je ishoditi eventualne promjene. Već prilikom održavanja Biskupske konferencije jugoslavenskih biskupa održane u Zagrebu od 17. do 22. rujna 1945. godine, biskupi su u pismu J. B. Titu poslanom na početku zasjedanja u prvoj točki naglasili da episkopat “otklanja u Skupštini prihvaćeni Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji kao nepravedan”, te upozoravaju da je vrhovni upravitelj crkvenih posjeda Sveta Stolica, koja

17) Agrarnoj reformi protivila se jednako tako i Pravoslavna crkva, te je Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve 5. kolovoza 1945. god. uputio predstavku koja prijedlog zakona ocjenjuje “nepravednim i nehumanim” tj. “antisocijalnim”, jer “grubo vrijeđa socijalnu pravdu”. Takođe zamjera na brzini donošenja zakona, te predstavku završava oštrim aluzijama o primjeni “grube sile” i pitanjem nije li to tendencija da se crkva uništi. (B. Petranović, Političke i pravne prilike za vreme privremene vlade DFJ, Beograd 1964. god., str. 60)

18) Isto, str. 58-59

19) M. Maticka, n. dj. str.47

20) Isto, str.48

21) Isto, str. 52

će o agrarnoj reformi dati konačnu riječ.²² Na problem agrarne reforme upozorili su i u drugoj predstavi maršalu Titu upućenoj zadnjeg dana zasjedanja Biskupske konferencije, otklanjajući Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji kao nepravedan.²³ Na kraju konferencije biskupi su uputili pastirsko pismo, koje se čitalo po svim crkvama katoličkim vjernicima, u kojem su osuđivani postupci vlasti prema Katoličkoj crkvi. U pastirskom pismu se uglavnom ponavljaju primjedbe na agrarnu reformu spomenute u prijašnjim predstavkama, a dio pisma koji govori o agrarnoj reformi završava konstatacijom da se: "Crkva nikada nije protivila opravdanim socijalnim reformama, pa ni onda ne, kada su time bili pogođeni njezini materijalni interesi. Crkva dakako tvrdi, da se u tim stvarima, koje tako bitno zadiru na područja crkvenog života, država ne služi jednostranim metodama sile i diktata nego da se prethodno sporazumije s Crkvom kao samostalnom i ravnopravnom strankom".²⁴ Istovremeno je državna vlast u svojim napadima na pastirsko pismo nastojala uvjeriti javnost da Katolička crkva u pitanju agrarne reforme zastupa samo svoje materijalne interese. O materijalizmu crkvi vezano uz agrarnu reformu srpski historičar Branko Petranović piše: "U egoističnijem materijalnoj zasrlepljenosti i jedna i druga crkva su sasvim zanemarile socijalnu suštinu ove mere. Koliko je materijalna strana zaokupljivala rimokatoličku crkvu vidi se najbolje po tome što su njeni predstavnici uporedo sa napadima na izvođenje agrarne reforme na crkvenim posjedima zahtevali da se crkva obešteti za oduzeta imanja, a s jeseni 1945. počeli veštački da proširuju krug crkveni subjekata koji su po Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji imali pravo da zadrže maksimum".²⁵

Napadi na pastirsko pismo i stav crkve prema agrarnoj reformi naročito će doći do izražaja u govorima predstavnika vlasti na predizbornim mitinzima za izbore za Ustavotvornu skupštinu. Tako u svom govoru na mitingu u Zagrebu ministar Mladen Iveković kaže da je pastirsko pismo naišlo "na negodovanje u najširim masama, osobito kod seljaka, jer biskupi ustaju i protiv agrarne reforme"²⁶. Isto tako ministar Aleksandar Kohorović na predizbornom skupu 24. listopada u Garešnici kaže: "kada smo dimuli u njihov (crkveni op. p.) zemljišni posjed, onda je došla vjera u opasnost".²⁷ Slično je govorio i savezni ministar Aleksandar Ranković prigodom proslave godišnjice oslobođenja Obrenovca gdje govoreći o pastirskom pismu kaže: "Oni su pogođeni Zakonom o agrarnoj reformi i to je ono što ih najviše boli".²⁸ Na kraju se kritikama na stav Katoličke crkve prema agrarnoj reformi pridružio i sam maršal Tito u svom osvrtu na pastirsko pismo gdje u svezi s tim kaže "sada izjavljuju (biskupi op. p.) da su spremni na svaku žrtvu zbog agrarne reforme i svojih ličnih interesa".²⁹ Već tada se moglo zaključiti da neki prijedlozi koje je Katolička crkva u međuvremenu uputila vlastima Federalne Hrvatske, vezano za donošenje zemaljskog Zakona o provođenju agrarne reforme i kolonizacije neće biti prihvaćeni. Naime nekoliko dana nakon završetka Biskupske konferencije, 2. listopada 1945. godine članovi prvostolnog Kaptola obratili su se ministarstvu poljoprivrede Federalne Hrvatske s jednom predstavkom³⁰ u kojoj najprije

22) 1945. god., str. 498-499.

24) V. Ranilović, Nevin a osuđen, Istina i dokumenti o kardinalu dr. Alojziju Stepincu, II. dopunjeno izdanje, Koprivnica 1997. god., str. 26.

25) B. Petranović, Političke i pravne..., str. 60.

26) Vjcsnik, Zagreb, 17. listopada 1945. god., str. 3.

27) Isto, 25. listopada 1945. god., str. 4.

28) A. Ranković, Izabrani govori i članci, Kultura, Zagreb, 1951 god., str. 74.

29) Vjcsnik, Zagreb, 25. listopada 1945. god. str. 1.

30) HDA, Komisija..., KUT. 326, Predstavka članova prvostolnog Kaptola Ministarstvu poljoprivrede Federalne Hrvatske, od 2. listopada 1945. god.

konstatiraju da je navedeni zakon preuranjen, jer je donesen prije izbora za konstituantu. Dalje upozoravaju da je isti zakon nepravedan, "jer se crkvena zemlja - ispravnim putem stečena - imade oduzeti bez ikakve odštete". U nastavku predstavke nabrajaju niz nepravednosti zakona:

"-Ovaj je zakon nepravedan, jer oduzetu zemlju predvidja isključivo za seljaka prema načelu, da je zemlja onoga koji je obradjuje, a u stvari ovaj zakon uzimlje i zemlju građevinskih zona, t.j. zemlju u gradovima, koja je regulatornim osnovama predviđena za proširenje grada, dakle uzimlje zemlju za seljake, a ovi je nikada neće obradjevati....

- Ovaj je zakon nepravedan, jer ne uzimlje u obzir, da je najveći dio crkvene zemlje oduzet u agrarne svrhe već god. 1919. tako, da se sada zapravo radi o ostacima crkvenih zemalja, kao što je slučaj sa nadarbinom nadb. zagrebačke i prvostolnog Kaptola zagrebačkog....

- Ovaj je zakon nepravedan, jer ne vodi računa o stvarnim potrebama tolikih historijskih vjersko-crkvenih institucija, napose onih crkvenih službenika, kojima je zemlja jedini prihod za uzdržavanje, kako je to slučaj na pr. kod članova prvostolnog Kaptola."

Završavajući ovu predstavku ističu potrebu, da se kod provedbe agrarnog zakona, zemaljskim agrarnim zakonom nanese nepravda sanira tako, da se vodi računa o stvarnim potrebama svih vjersko-crkvenih ustanova, kao i vjerskih službenika.

Na sve ove predstavke upućene iz redova Katoličke crkve nije bilo nikakvih odgovora od strane države. Uvidjevši da pitanja crkvene zemlje nisu kvalitetno riješena Zakonom o agrarnoj reformi i kolonizaciji, u rješavanje navedenih problema umješala se i Komisija za vjerske poslove, na čelu koje se nalazio msgr. dr. Svetozar Ritig. Navedenoj Komisiji i msgr. Ritigu osobno svakodnevno su iz raznih biskupija, župa, sjemeništa i drugih crkvenih ustanova stizala pisma, odnosno predstavke u svezi sa agrarnom reformom. Tako će pod pritiskom crkvenih krugova, po nalogu msgr. Svetozara Ritiga, Komisija za vjerske poslove 22. listopada 1945. godine uputiti pismo Predsjedništvu narodne vlade Federalne države Hrvatske, u kojem skreće pozornost na neka pitanja vezana uz agrarnu reformu, a koja se tiču Katoličke crkve.³¹ U prvom dijelu navedenog pisma, Komisija predlaže da se vjerskim ustanovama većeg značaja ili veće povijesne vrijednosti treba ostaviti od dosadašnjeg njihovog posjeda veće površine i u obradivoj zemlji i u šumi, jer za to predviđene površine od 30 hektara nisu dostatne. Također se predlaže da se svakoj vjerskoj ustanovi, koja je posjednica šuma, osigura barem potrebna količina deputatnih drva.

Komisija za vjerske poslove imala je pravo po Uredbi³² o djelokrugu i nadležnosti Komisije za vjerske poslove pri Predsjedništvu narodne vlade Hrvatske, stavljati primjedbe i napomene svim zakonskim nacrtima što se tiču interesa vjere i vjerskih zajednica, pa tako i u pitanjima crkvene imovine, te u skladu s tim u drugom dijelu istog pisma³³ predlaže da se u provedbi agrarnog zakona uvrsti sljedeće:

"Vjerskim ustanovama smatraju se:

Crkve prvostolne, saborne, stolne, zborne, župne, parohijske, samostanske, manastirske, kapele samostalne i filijalne, bogomolje, hramovi.

Patrijaršija, nadbiskupije, mitropolije, biskupije i njihove nadarbine, eparhije i njihove sesije, Kaptoli, kanonikati prvostolnih, stolnih i zbornih kaptola sa individualnim posjedima

31) HDA, Komisija..., KUT. 124, Pismo Komisije za vjerske poslove Predsjedništvu narodne vlade Federalne Hrvatske, br. 830/1945., od 22. listopada 1945. god.

32) HDA, Osobni fond S. Ritiga, KUT. 1, Preslika uredbe, bez potpisa i datuma.

33) HDA, Komisija..., KUT. 124, Ovaj dio pisma bez ikakvih promjena ponovno je upućen Predsjedništvu vlade Federalne Hrvatske, 3. studenog 1945. god., u vidu prijedloga zakonskoj osnovi.

(predijima i koledovčinama), zbor prebendara prvostolne crkve sa individualnim predijalnim posjedima, župe i njihove nadarbine, crkvene općine, parohijske sesije, zadužbine (altarije), samostani, manastiri, sjemeništa velika i mala, odnosno odgovarajuće ustanove priznatih crkava (vjeroispovjesti).

Zemljište, koje gruntovno glasi na župu odnosno parohiju, a uz to je kod njega upisano "za orguljaša" odnosno za "pojca".

Zemljište, koje je već dobila stanovita župa odnosno njezina crkvena općina na temelju pozitivnih zakona s naslova otkupa patronata.

Svaka od ovih ustanova smatra se u smislu ovoga zakona posebnim pravnim subjektom." Ovaj prijedlog bio je u potpunosti u skladu s prijedlozima crkvenih institucija.

Dalje se predlaže:

"Iz posjeda, koji spada pod agr. reformu, a s kojim je vezan jedan ili više patronata, ostavlja se svakoj župi za buduće uzdržavanje njezinih patronatskih bogoštovnih objekata potrebna zemljišna površina prema prijedlogu Komisije za vjerske poslove i saglasnosti Predsjednika nar. vlade FDH. Ta se površina gruntovno prenosi na crkvenu općinu dotične župe uz dodatak "Odkupno patronatsko zemljište". U svezi s ovim prijedlogom Komisija napominje da je to u korist naroda, koji i upravlja tim patronatskim zemljištem po odboru izabranom u te svrhe između samih vjernika.

Na kraju Komisija predlaže da u Komisiji agrarne reforme i kolonizacije, koja će uredovati na zemljišnim posjedima vjerskih ustanova, treba biti kao član i jedan izaslanik Komisije za vjerske poslove.

Nedugo zatim, 12. studenog 1945. godine, ministar poljoprivrede u saveznoj vladi Vaso Čubrilović, uputio je brzojav zemaljskim ministarstvima poljoprivrede u kojem ih požuruje da u što kraćem roku donesu Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji i pristupe njegovom provođenju.³⁴ Tako je Predsjedništvo Narodnog sabora Hrvatske donijelo 24. studenoga 1945. godine Zakon o provođenju agrarne reforme i kolonizacije na području Federalne Hrvatske. Ovaj zakon sadržavao je sve odredbe saveznog zakona, s tim da je pobliže razradio odredbe o zemljišnom maksimumu koji je za Crkvu ostao nepromjenjen.³⁵

Katolička crkva i provedba agrarne reforme

S obzirom da je Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji određivao da poslovi oko agrarne reforme i kolonizacije budu u nadležnosti zemaljskih ministarstava poljoprivrede, ministar poljoprivrede i šumarstva Hrvatske Tomo Čiković, odlučio je 12. rujna 1945. godine u sklopu Ministarstva osnovati Odjel za agrarnu reformu i kolonizaciju. Na čelu Odjela bio je Ante Mihletić. Kod provedbe agrarne reforme za crkvena zemljišta bile su nadležne okružne komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju, u kojima su glavnu riječ vodili agrarni izvjestitelji imenovani od Ministarstva poljoprivrede i šumarstva.³⁶

No agrarna reforma se počela u praksi provoditi i prije donošenja Zakona o provedbi agrarne reforme i kolonizacije, što od strane agrarnih komisija, što samoinicijativno od strane seljaka kao što je bio slučaj u Lužnici gdje je oko 200 seljaka samoinicijativno, uz podršku tajnika mjesnog odbora u Brdovcu, provelo parcelaciju na posjedu u vlasništvu

34) M. Maticka, n. dj. str. 52, bilješka 156.

35) Isto, str. 53.

36) Isto, str. 56-58.

Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka.³⁷ Na slične slučajeve u Ozlju i Križevcima upozorio je i Nadbiskupski duhovni stol u svojim predstavkama Predsjedništvu vlade Federalne Hrvatske i njenom predsjedniku dr. Bakariću u lipnju 1945. godine.³⁸

Glavni problemi kod provedbe agrarne reforme nastajali su zbog različitog tumačenja Zakona, tj. Katolička crkva je svojim tumačenjima Zakona nastojala što veći broj posjeda prikazati kao samostalne jedinice koje imaju pravo na maksimum od 10 hektara. Na drugoj strani predstavnici vlasti nastojali su Zakon primjenjivati što radikalnije ili ga čak ne poštivati,³⁹ na štetu Katoličke crkve⁴⁰. Naime Komunistička partija organizirala je akcije u kojima je okupljala seljaštvo na parolama još radikalnijeg zahvaćanja u crkvenu zemlju.⁴¹ Na neke nezakonitosti kod provedbe agrarne reforme upozorio je Nadbiskupski duhovni stol u svojoj predstavi Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva u veljači 1946. god., u kojoj između ostalog stoji da agrarne komisije popisuju župne dvorove i gospodarske zgrade te određuju župnicima i kapelanima da će od župnoga stana uživati samo dvije sobe i kuhinju a ostalo će im oduzeti. Zatim popisuju po župnim dvorovima i kapelanijama objekte i stvari (životinje, pokućstvo, vino, kuhinjski pribor i sl.) koji su privatna imovina posjednika.⁴² Na ovu predstavku odgovorila je Komisija za vjerske poslove 8. travnja 1946. god., navodeći da je u skladu s navedenim problemima Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva 2. travnja 1946. priopćilo da su područne komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju upozoravane, da ne vrše popis predmeta, koji ne ulaze u zemljišni fond.⁴³

Inače kod utvrđivanja agrarnih objekata postupak je predviđao održavanje rasprava agrarnih interesanata, za koje su u pitanju crkvenog zemljišta okružne komisije bile organizatori tih rasprava. Naročito se vodilo računa da rasprave o crkvenom zemljištu budu što bolje posjećene.⁴⁴ Međutim izvješća sa održanih rasprava bila su često kontradiktorna. Tako o agrarnoj raspravi za župe Čučerje, Markuševac, Remete i Šestine, Vjesnik izvješćuje da je tijekom rasprave narod jednodušno tražio, da se župama oduzme sva zemlja i dade njima.⁴⁵ Međutim u svom izvješću Nadbiskupskom duhovnom stolu dekan Rusan izvješćuje, da su o svemu odlučivali neki drugi ljudi a ne župljani navedenih župa, te da su kod rasprave za župu Remete, došli njegovi župljani da podrže Crkvu da joj se ne uzme zemlja, a kad je jedan od župljana to i predložio, isprebijani su dva muškarca i jedna žena.⁴⁶ Isto

37HDA, Komisija..., KUT. 125, Promemorija vrhovne glavarice Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka, M. Marije Angele Šustak Komisiji za vjerske poslove, br. 251-1945, od 10. studenog 1945. god.

38) Nadbiskupski arhiv Zagreb (dalje NAZ), Predstavka Nadbiskupskog duhovnog stola Predsjedništvu vlade Federalne Hrvatske, br. 4122/45, od 5. lipnja 1945. god i Predstavka Nadbiskupskog duhovnog stola Predsjedniku vlade Federalne Hrvatske dr. Vladimiru Bakariću, br. 4442/45, od 25. lipnja 1945. god.

39) Nepoštivanje zakona kod provođenja agrarne reforme kritiziralo je i Tajništvo Svete Stolice u diplomatskoj noti Ministarstvu vanjskih poslova FNRJ od 21. studenog 1952. god. (V: Nikolić, Stepinac mu je ime, knj. I., München-Barcelona 1978. god., str. 395).

40) Na konferenciji Okružne komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju održanoj 4. siječnja 1946. godine između ostalog je zaključeno: "da će se sva crkvena zemljišta na području jedne župe smatrati kao jedan posjed, bez obzira na pravni naslov pod kojim župa posjeduje zemljište, tj. dali je zemljište nadarbinsko, crkveno, patronatsko ili pojedinih područnih kapela". (Vjesnik, Zagreb, 11. siječnja 1946. god., str. 3).

41) M. Maticka, n. dj. str. 91, vidi bilješka 289.

42) NAZ, Predstavka Nadbiskupskog duhovnog stola Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva, br. 1634/46 od 22. veljače 1946. god. pod br. 3116/46.

43) Isto, Pismo Komisije za vjerske poslove Nadbiskupskom duhovnom stolu od 8. travnja 1946. god.

44) M. Maticka, n. dj. str. 87-89.

45) Vjesnik, Zagreb, 4. ožujka 1946. god.

46) NAZ, br. 2079/46, Izvješće dekana Rusana Nadbiskupskom duhovnom stolu od 27. ožujka 1946. god.

tako u izvješću o agrarnoj raspravi za župe Dugo Selo, Savski Nart, Brckovljani i Oborovo, župnik župe Sesvete Josip Šimečki izvješćuje Nadbiskupski duhovni stol, da su članovi agrarne komisije stavili u zapisnik da su interesanti jednoglasno zatražili smanjenje zemljišnog maksimuma crkvi, iako nitko od prisutnih nije ništa tražio.⁴⁷

Katolička crkva posebno se borila za zemljište odgojno-obrazovnih ustanova, posebice sjemeništa, jer je njihovo funkcioniranje iziskivalo velika materijalna sredstva. Predstavnici Katoličke crkve su se često žalili na odluke vezane za zemljišta u vlasništvu sjemeništa, no te žalbe u pravilu nisu usvajane. Tako se rektor Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa dr. Franjo Šeper, žalio Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva na odluku Gradske komisije za agrarnu reformu u ožujku 1946. godine. On se žali zbog odluke da se ekspropira cijeli zemljišni posjed sjemeništa konstatirajući da sjemeništu nije oštavljeno niti 10 ha zemljišta koliko je određeno Zakonom da se ima ostaviti vjerskim ustanovama. Smatra da je pogrešno odricati sjemeništu karakter vjerske ustanove, te da bi mu se priznavanjem tog statusa moralo ostaviti barem 10 ha zemlje. Da je bogoslovno sjemenište vjerska ustanova dokazuje sljedećim tvrdnjama:

1. Sjemenište je osnovano po crkvenoj vlasti te ima svrhu da odgaja svećenički podmladak. Odgajališta i škole za kandidate svećeništva, kako je po sebi jasno, uvijek su bile, sada su i uvijek će ostati čisto crkvene ustanove.

2. Uređenje i djelovanje sjemeništa normirano je Crkvenim Zakonikom /kan. 1352-13717/.

3. Svi starješine sjemeništa su svećenici, koje imenuje i razrješuje pretpostavljena duhovna oblast.

4. Duhovna oblast nadzire rad i sveukupno djelovanje sjemeništa.

5. I državne su vlasti svuda na svijetu, a napose i kod nas, uvijek izrjekom priznavale katoličkim sjemeništima značaj čisto crkvenih ustanova.”

Zatim konstatira da ako sjemenište nije crkvena ustanova, je li uopće postoji koja ustanova, kojoj se može pridati taj karakter. Napominje takođe da je priložio i potvrdu Komisije za vjerske poslove u kojoj je msgr. S. Ritig izjavio da je navedeno sjemenište ustanova historijskog značenja. Na to što se Gradska agrarna komisija poziva na “jednodušni zahtjev agrarnih interesanata”, konstataira da Zakon ne veli da o ostavljanju ili oduzimanju maksimuma imaju odlučiti agrarni interesanti.⁴⁸ Prijepis navedene žalbe prosljedio je msgr. dr. S. Ritigu, napominjući u popratnom dopisu da je potrebno intervenirati osobno, jer s obzirom na iskustvo pismeno nije dostatno, i to kod samog predsjednika vlade, jer se iz odluke Gradske agrarne komisije vidi da je stvar rješavana u suglasnosti s njim.⁴⁹

Nakon što je msgr. S. Ritig uz ostalo, o navedenom problemu izvjestio Predsjednika vlade dr. Vladimira Bakarića (ovo pismo nisam pronašao, ali ga Bakarić spominje u svom pismu Ritigu), ovaj mu u svom pismu između ostalog odgovara. “Mislim da gradske agrarne komisije rade strogo po zakonu i da tu nitko - ni Ti, pa ni ja ne možemo ništa izmijeniti. Bogoslovno pak sjemenište ni po kakvim pravilima se ne može smatrati nekom crkvenom ustanovom, nego samo školom. I drugi su naši djaci sinovi naroda, pa ipak se moraju sami za sebe brinuti. Ne znam zašto bi se trebala praviti iznimka sa bogoslovijom.”⁵⁰

47) Isto, br. 1347/46, Izvješće župnika Josipa Šimečkog Nadbiskupskom duhovnom stolu od 13. veljače 1946. god.

48) HDA; Komisija..., KUT. 326, Žalba rektora Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa dr. Franje Šepera Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva, protiv odluke Gradske komisije za agrarnu reformu, br. 88-1946., od 12. ožujka 1946. god. (prijepis).

49) Isto, Popratni dopis dr. F. Šepera mons. S. Ritigu, uz žalbu navedenu u prethodnoj bilješci.

50) HDA, Komisija..., KUT. 326, Pismo dr. Vladimira Bakarića mons. S. Ritigu, od 14. ožujka 1946. god. (Pismo nije službeno uruđbirano jer je poslano od kuće, jer Bakarić u pismu napominje da leži bolcstan.)

U skladu s navedenim stajalištem dr. Bakarića, Ministarstvo poljoprivrede i šumarstava šalje odbijenicu žalbe Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu, u kojoj priznaje da je sjemenište crkvena ustanova, ali da ipak spada pod eksproprijaciju, jer po članku 19. zakona, sjemenište nije ni crkva, ni samostan, ni crkvena vlast.⁵¹

Iz navedenog pisma dr. Bakarića vidljivo je, da je vlast zauzela čvrst stav oko agrarne reforme, naročito kad je u pitanju crkveno zemljište, te da su sve žalbe uglavnom bile uzaludne.⁵²

Na kraju provedbe agrarne reforme u Hrvatskoj je formiran zemljišni fond površine oko 390 510 ha, od čega se na crkveno zemljište odnosilo 48328 ha ili 12,4 %.⁵³

Za razliku od ostalog dijela Hrvatske nešto je drugačija situacija bila u Istri, gdje je agrarna reforma sprovedena odlukom Narodnog odbora za Istru u uređenju agrarnih odnosa i poništenju 'dražbi' na području Istre od 26. veljače 1946. godine i protezanjem na Istru hrvatskog Zakona o provođenju agrarne reforme i kolonizacije 1947. godine, nakon mirovnog ugovora s Italijom. No s obzirom da je Katolička crkva u Istri raspolagala sa veoma malo zemljišnih površina, država je na tom području ekspropirala samo 1267 ha, od čega se većina odnosi na samostane na Lošinju (813 ha).⁵⁴ Istarske crkve uglavnom nisu imale dopušteni minimum od 10 ha, a ono što su imale obrađivale su same ili davale na javno nadmetanje.⁵⁵

U svakom slučaju daljni tijek događaja vezanih uz odnose Katoličke crkve u Hrvatskoj i državnih vlasti, pokazati će da je agrarna reforma bila bitan ali ne i najvažniji razlog loših odnosa između ovih dviju institucija.

Zaključak

U poslijeratnom vremenu, kada je gospodarska a time i socijalna situacija bila izuzetno teška, novoj vlasti nije bilo teško u pobjedničkom zanosu stvoriti pozitivno ozračje za provedbu agrarne reforme. No već napeti odnosi između Katoličke crkve i nove vlasti, agrarnom reformom bit će dodatno zaoštreni. Dok će se Katolička crkva opirati agrarnoj reformi argumentima o ukidanju osnovne crkvene egzistencije, prigovarajući na pretjeranoj

51) NAZ, br. 3115/46, Odgovor Ministarstva poljoprivrede i Šumarstva na žalbu Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa od 11. travnja 1946. god.

52) M. Maticka u svojoj knjizi navodi da je "Broj prvostepenih odluka, dakle odluka okružnih komisija za agrarnu reformu i kolonizaciju o izvlašćenju crkvnog zemljišta iznad maksimuma bio je 728 do 30. rujna 1946., više nego što je bilo konačno utvrđeno (694). Na odluke su podnesene 343 žalbe, a od 270 razmotrenih odluka 156 bilo je u drugostepenom postupku prihvaćeno u cijelosti ili djelomično, 73 su vraćene na nadopunu okružnim komisijama, a 16 prvostepenih odluka bilo je poništeno zbog kršenja zakona". U svezi s tim napominje da su se prihvaćene žalbe ili djelovi žalbi najčešće ticala vlasništva inventara i zgrada. Kod pitanja ispunjavanja uvjeta za izuzeće od propisanog maksimuma (objekti koji su imali značaj povijesno vrijednih institucija) M. Maticka navodi: "U Hrvatskoj su za takvo izuzeće podnesena 42 zahtjeva, ali priznavanje statusa posebne vrijednosti, pa prema tome i mogućnosti da se zadrži do 30 ha obradive zemlje i 30 ha šuma, dobile su samo 3 crkvene institucije. Bila je to Đakovačka biskupija s katedralom u Đakovu, franjevački glagoljaški samostan na Glavotoku i Pakračka oparhija. (M. Maticka n. dj. str. 92.).

53) Isto, tablica 21, str. 95.

54) M. Pavlović, Agrarna reforma u Istri (1946-1948), Zagreb 1952. god., str. 187.

55) Isto, str. 196.

brzini donošenja Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji i to bez obećanog dogovora s crkvenim vlastima, dotle će na drugoj strani nova vlast forsirajući parolu da zemlja treba pripasti onima koji je obrađuju, ubrzano krenuti u realizaciju ovog projekta, koristeći se pobjedničkim zanosom i općom socijalnom krizom u zemlji, uz pomoć državnih medija, ne obazirući se previše na stavove crkve.

Stalni prigovori crkvenih vlasti u vidu predstavki, te još žešći odgovori državnih vlasti na njih, dodatno će radikalizirati crkveno-državne odnose. I dok će crkvene vlasti, naročito nadbiskup Alojzije Stepinac, pokazati neupitnu odlučnost i hrabrost u borbi za svoja prava u situaciji kad su u vrlo neravnopravnom položaju, dotle će nova vlast mudro koristiti prigovore Katoličke crkve na agrarnu reformu kao glavni uzrok daljnjih sukoba Crkve i države, pripisujući crkvi da zastupa samo svoje materijalne interese.

Iako je agrarna reforma bitno utjecala na crkveno-državne odnose, vrijeme će pokazati da su neka druga pitanja bila puno važnija u tim odnosima. Isto tako vrijeme će pokazati da je agrarnom reformom Katolička crkva kratkoročno doživjela štetu u materijalnom smislu, dok to dugoročno nije štetilo njenom autoritetu u narodu. Sami seljaci agrarnom reformom nisu imali velike koristi od crkvene zemlje, a sama država dugoročno će politički gledano od zaoštavanja odnosa s Katoličkom crkvom imati daleko više štete nego koristi.

Summary

**The attitude of the Roman Catholic Church in Croatia
to the agrarian reform in 1945**

Miroslav Akmadža

Soon after the Second World War, new authorities in Yugoslavia started to prepare an agrarian reform in order to keep a promise under the slogan "the land belongs to those who work on it" given to the peasants, who were mostly the partisans. The Agrarian Reform and Colonization Act was meant to be passed very quickly before the Constitution was established. The Roman Catholic Church, which was directly affected by the agrarian reform, made a complaint about the reform. The Archbishop of Zagreb Alojzije Stepinac as President of Bishops Conference lodged a number of complaints against The Agrarian Reform and Colonization Bill. He accused the new authorities of wanting to take away capital assets of the Catholic Church and of denying freedom of religion, which could have called into question the existence of the Roman Catholic Church in Croatia and Yugoslavia. There was no answer to his complaints. After the Act was passed, the Archbishop of Zagreb received the first answer from Josip Broz Tito, the President of the Yugoslav government. It was a clear sign that the government had no intention of discussing that issue with the Catholic Church. After the Federal Law had been passed, all the Republics had to make laws about the enforcement of the Agrarian Reform and Colonization Act, which Croatia did in late November, 1945. The enforcement of the law was radical and the law was often not obeyed. The Roman Catholic Church wanted to keep as more land as possible according to some articles of the Act but the authorities created such an atmosphere through the media that the representatives of the Church were outvoted at the meetings of interested parties. Although the Church had the right to keep up to 10 hectares per parish as a legal entity and 30 hectares per building only if it was of historic value, those rules were often broken.

The Roman Catholic Church regarded the agrarian reform as a direct attack on freedom of religion and civil rights by the atheistic government. On the contrary, the government accused the Catholic Church of its materialistic interests which caused the tension between the two of them. Time will show that the agrarian reform was one of the reasons but not the most important one for the tension between the Catholic Church and the state, especially in the first decade after the Second World War.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LIII
ZAGREB 2000.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LIII, str.1-283, Zagreb 2000.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Mirjana Gross

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:

Horetzky